

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs Secvndvs. Vtrum Spiritus sanctus procedat à Filio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](#)

ARTICVLVS SECUNDVS

Vtrum Spiritus sanctus procedat à Filio.

Ad Secundum sic proceditur. Videtur, quod Spiritus sanctus non procedat à filio. Quia secundum Dion. non est audendum dicere aliquid de substantiā diuinitate, præter ea, que diuinitas nobis expressa est, eloquij sunt expressa. Sed in scriptura sacra op. 1. c. 49. non exprimitur, quod Spiritus sanctus a filio procedat, sed solum quod procedat a patre, vt patet Ioan. 15. Spir. cap. 1. de ritu veritatis, qui à patre procedit. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

Præter. In symbolo Constantiopolitano synodi In. Con. flami cano. ne. 7. to. 1. Concil. sic legitur: Credimus in Spiritum sanctum Dominum, & viuiscentem, ex patre procedentem cum patre, & filio adorandum, & glorificandum. Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, quod Spiritus sanctus procedat à filio: sed videtur esse anathema rei, qui hoc addiderunt.

Li. 1. orib. 3. Præterea. Damasc. dicit, Spiritus sanctus non ex patre dicimus: & spiritum patris nominamus: ex spiritu filio autem Spiritus sanctus non dicimus: spiritum verbi filii nominamus. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

Præter. Nihil procedit ab eo, in quo quiescit. Sed Spiritus sanctus quiescit in filio. Dicitur enim in legenda beati And. Pax vobis, & viuenteris qui credunt in unum Deum patrem, & unum filium eius viuicium dominum nostrum Iesum Christum, & in unum Spiritum sanctum procedentem ex patre in filio permanentem. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

Præter. Filius procedit ut verbum: sed spiritus noster in nobis, non videtur procedere à verbo nostro. Ergo Spiritus sanctus non procedit à filio.

Præter. Spiritus sanctus perfectè procedit à patre. Ergo superfluum est dicere, quod procedit à filio.

Præter. In perpetuo non differunt esse & posse. **L**i. 3. Phys. (vt dicitur in * 3. Phys.) & multo minus in diuinis. Sed Spiritus sanctus potest distinguere à filio, etiam si ab eo non procedat. Dicit enim Ansel. in lib. de processione Spiritus sancti. Habent virtutem à patre esse filius & Spiritus sanctus. sed diverso modo: quia alter nascendo, & alter procedendo, ut alij sint per hoc ab inuisum. Et postea se fidebit. * Nam si per alium non essent plures filii eo una dicti. **I**n symbolo profide. Sed contra est, quod dicit Athanasius: * Spiritus sanctus à patre, & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

Refpond. Dicendum, quod necesse est dicere Spiritum sanctum à filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distinguiri. Quod ex supra dicitur patet. Non enim est possibile dicere, quod secundum aliquid absolutum, diuina persona ab inuisum distinguatur; quia sequeretur, quod non esset trium in una essentia. Quicquid enim in diuina absolute dicitur, ad unitatem essentie pertinet. Relinquitur ergo, quod solum relationibus, diuina persona ab inuisum distinguuntur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quod sunt opposita. Quod ex hoc patet, quia pater duas relationes, quarum una refertur ad filium, & alia ad Spiritum sanctum; quae tamen, quia non sunt opposita, non constituant duas personas, sed utriam personam patrem tantum pertinet. Si ergo in filio, & in Spiritu sancto non esset invenire nisi duas relationes, quibus uterque refertur ad patrem, illæ relationes non essent ab inuisum opposita, sicut neque duas relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde, sicut persona patris est una, ita sequeretur, quod persona filii, & Spiritus sancti esset una,

A habens duas relationes oppositas duabus relationibus patris. Hoc autem est hereticum, cum tollat fidem Trinitatis. Oportet ergo, quod filius, & Spiritus sanctus, ad inuisum referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in diuinis aliae relationes opposite, nisi relationes originis, vt supra probatum est.

* Opposita autem relationes originis, accipiuntur se- 2.23. art. 4.

cundum principium, & secundum quod est à principio. Relinquitur ergo, quod necesse est dicere, vel filium esse à Spiritu sancto (quod nullus dicit) vel Spiritum sanctum esse à filio, quod nos confitemur: & huic quidem consonat ratio processionis virtusque. Dicatum enim est supra, * quod filius procedit per modum intellectus 4.27. art. 12. vir verbum, Spiritus sanctus autem per modum voluntatis ut amor. Necesse est autem, quod amor à verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus: vnde & secundum hoc manifestum est, quod Spiritus sanctus procedit à filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, quod ab uno procedant plura absque ordine nisi in illis solum, quæ materialiter différunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter ab inuisum distinctos, nullum ordinem habentes admittit. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarum productarum, decor diuina sapientie manifestatur. Si ergo ab una persona patris procedunt duas personas, scilicet Filius, & Spiritus sanctus, oportet esse aliquem ordinem eorum ad inuisum. Nec potest aliquis ordo aliis assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Non est igitur possibile dicere, quod Filius, & Spiritus sanctus sic procedant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio, nisi quis ponere in eis materialis distinctionem, quod est impossibile. Vnde etiam ipsi grati processioni Spiritus sancti aliquem ordinem habere ad filium intelligent. Concedant enim Spiritus sanctus esse spiritum filij, & esse à patre per filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quod sit à filio, vel profluat ab eo, non tamen quod procedat: quod videtur, vel ex ignorantia, vel ex proteruita esse. Quia si quis recte consideret, inueniet processionis verbum inter omnia, quia ad originem qualemcumque pertinent, communissimum esse. Vt in primis enim ad designandum qualemcumque originem. Sicut quod linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte. Et similiter in quibuscumque alijs. Vnde ex quounque alio ad originem pertinente potest concludi, quod Spiritus sanctus procedat à filio.

Ad Primum ergo dicendum, quod de Deo dicere non debemus; quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra scriptura, quod Spiritus sanctus procedit à Filio, inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue, vbi dicit filius, Ioan. 16. de Spiritu sancto loquens; Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenendum est, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi etiam si dictio exclusiva addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filius secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit: Nemo novit filium, nisi pater, non excluditur, quin filius seipsum cognoscat. Sic igitur, cum dicitur, quod Spiritus sanctus à Patre procedit, etiam si addatur, quod à solo patre procedit, non excluderetur inde filius: quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus sancti, non opponuntur Pater, & filius, sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater, & ille filius.

Ad Secundum dicendum, quod in quolibet concilio institutum fuit symbolum aliquod propter errorem aliquem, qui in concilio damnabatur. Vnde sequens concilium non faciebat aliud symbolum, quam primum, sed id, quod implicite continebatur in primo symbolo.

A per aliqua addita explanabatur contra heresies insuper gentes. Vnde in determinatione^{*} Calcedonien. synodi symbolū illic dicitur, quod illi, qui fuerunt congregati in concilio eius, circa Constantiopolitano, doctrinam de Spiritu sancto tractaverunt, non quod minus esset in precedentibus, qui auctur, tomor. Concil. que pud Nicream congregati sunt, inferentes: sed intellectū sunt Colonie eorum aduersus haereticos declarantes. Quia igitur in impressa, tempore antiquorum conciliorum, nondum exortus fuerat error dicentium Spiritum sanctum non procedere à Filio, non fuit necessarium, quod hoc explicite poneretur. Sed potestea insurgente errore quorundam, in quadam concilio in Occidentalibus partibus congregato, expressum fuit auctoritate Romani Pontificis, cuius auctoritate etiam antiqua consilia congregabantur. Continebatur tamen implicitē in hoc ipso, quod dicebatur Spiritus sanctus à Patre procedere.

Damasc. in tur, quod Damascen. * sicut non constetur Spiritus sanctum esse à Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum.

Ad Quartum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus sanctus dicitur quietescere, vel manere in Filiō, non excluditur quin ab eo procedat, quia & Filius in Patre manere dicitur: cum tamen à Patre procedat. Dicitur etiam Spiritus sanctus in Filio quietescere, vel silent amor amantis quietis in amato, vel quantum ad humanam naturam Christi, propter id quod scriptum est Io. 1. Super quem videtur spiritum descendenter, & manentem super eum, hic est qui baptizat.

Ad Quintum dicendum, quod verbum, in diuinis, non accipitur secundum similitudinem verbi vocalis, à quo non procedit spiritus, quia sic tantum metaphorice diceretur, sed secundum similitudinem verbi mentalis à quo amor procedit.

Ad Sextum dicendum, quod per hoc, quod Spiritus sanctus perfectè procedit à Patre, non solum non superfluum est dicere, quod Spiritus sanctus procedit à Filio; sed omnino non necessarium, quia vna virtus est Patri, & Filio. Et quicquid est à Patre, necesse est esse à Filio, nisi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius est à seipso, licet sit à Patre.

Ad Septimum dicendum, quod Spiritus sanctus distinguatur personaliter à filio in hoc, quod origine vnius distinguatur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est per hoc, quod filius est solum à Patre, Spiritus sanctus vero à patre, & filio. Non enim aliter propositio. art. cessiones distinguuntur, sicut supra * ostensum est.

¶ q. 27.

Sensus quæstii.

Dubit.

Solutio.

Sylvestr
arguit.

DVITATIONEM hic excitat Caiet. de duabus quæstionibus sub uno quæsito comprehensis, & vnius articuli discursu resolutis: cui duabus solutionibus satisfacit, quas approbat Iauellus, sed magis secundam.

Sylvestr. autem carpit rationem dubitandi. Nam quæstiones (inquit) Caiet. sunt æquales numero ijs, quæ vere scimus: hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo. Sed arguit Sylvestr. Primo. Si duæ sunt quæstiones in hoc articulo, vt ait Caiet. vanè assumitur, quod quæstio sit vna, & scita duo. Secundo. Illa propositio: *Quæstiones æquales sunt &c.* non sic intelligitur, quasi in uno articulo non sciamus nisi vnam conclusionem: sed sic, quod ni-

hil nouiter scimus, quod prius non fuerit nobis ignotum, & consequenter quæfibile & dubitabile: licet non semper de eo quæstio mouetur.

Verum hæc nimis levia sunt. Ad hoc enim ten- *solut.* dit dubitatio Caetani ut ostendat duo illa quæsita in hoc vno implicitè clausa, in duo formaliter & explicitè debuisse distingui ab articulatamente scribente. Quamvis igitur duo sint implicitè & virtualiter: vnum tamen solum est formaliter & implicitè quæsum: quod prima facie videtur absurdum in articulatamente scribente: cum ipsem S. Doct. de pot. quæst io. a. 4. & 5. de hac vna materia duo quæsita proposuerit. Et iuxta hunc sensum intelligitur dictum illud Aristot. *Quæstiones sunt æquales numero ijs, quæ vere scimus:* quia scilicet numero scitorum secundum artem tot numero quæsita respondent distincta formaliter & explicitè. Et quamvis vno discursu sub vnius forma quæsiti plures quandoque contingat sciri conclusiones; vni tamen omnes simul æquivalent, quæ ex eiusdem rei, de qua queritur, veritatis cognitione dependunt.

Forma Textus.

RESPONDET primò S. Doct. quæsto v. „ nica conclusione; deinde arguit Græcos.

CONCLUSIO est. Necesse est dicere Spiritum sanctum à Filio esse. Probatur tribus rationibus. Prima est. Si Spiritus sanctus non procederet à filio non posset ab eo personaliter distingui; sed hoc est haereticum; ergo & antecedens. Probatur sequela Personæ diuinæ non distinguuntur ab inuicem per aliquod absolutum sed solum relationibus oppositis originis secundum esse principiū & à principio; ergo si Spiritus sanctus non habet huiusmodi relationem originis à filio, non distinguueretur ab eo personaliter. Assumptum quo ad omnes sui partes singulatim probatur. Vide litteram & Cai. Secundo sic probatur conclusio. Filius procedit per modum intellectus ut verbum; Spiritus sanctus autem per modum voluntatis ut amor: at necesse est ut amor à verbo procedat; ergo necesse est quod Spiritus sanctus procedat à filio. Maior probata est supra questione vigesima septima. Minor autem probatur; quoniam nihil amamus nisi quod conceptione mentis apprehendimus. Tertio probatur eadem conclusio. Si ab una persona patris procedunt duas personæ scilicet Filius & Spiritus sanctus, oportet esse aliquem ordinem earum ad inuicem; at non potest aliis ordo assignari, nisi ordo naturæ, quo aliis est ex alio; ergo non est possibile quod filius & Spiritus S. sic procedant à Patre, quod neuter eorum procedat ab alio. Prima propositio probatur duplicititer. Primo; quia nusquam hoc inuenimus, quod ab uno procedant plura absque ordine; nisi in illis solù que materialiter differunt. Sicut vñus faber producit multos cultellos materialiter differentes, nullum ordinem habentes ad inuicem; sed in rebus in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitidine productorum aliquis ordo. Secundo probatur eadem propositio à simili in creaturis; quoniam etiam in ordine creaturarum productarum decor diuinæ sapientiae manifestatur.

Deinde S. Thom. arguit Græcos ex ipsis eorum dictis, quæ sunt quatuor. Primum est, progressionis Spiritus sancti aliquem ordinem habet ad R. 2 filium.

filium. Secundum est: Spiritus sanctus est spiritus filij. Tertium est: Spiritus sanctus est a patre per filium. Quartum est: quidam eorum dicuntur concedere, quod Spiritus sanctus sit a filio, vel profluat ab eo; non tamen quod procedat. Ex quibus dictis arguit eos ignorantiae vel posteriæ; quoniam secunda pars ultimi dicti repugnat priori parti eiusdem dicti & omnibus alijs; quod sic probat. Procedere est communis inter omnia spectantia ad originem; ergo ex quo cuncte concessa pertinet ad originem, puta ordine seu esse ab alio seu profluere ab alio, sequitur affirmatio processionis; igitur priores affirmations repugnant negationi processionis. Antecedens probatur; quoniam utimur nomine processionis ad designandum qualemque originem; sicut quod linea procedit a puncto, radius a sole, rius a fonte; & similiter in quibuscunque alijs.

Expositio Textus.

ADVERSUS errorem Graecorum negantium Spiritum sanctum a filio procedere dispusat accuratissime S. D. de potentia q. 10. art. 4. & 5. & in 4. contra gentiles cap. 24. & 25. & alibi saepe; cuius diligentiam imitati sunt recentiores eius interpretes Torres, Ban. Zumellus, Mol. Val. Vasq. disp. 146. & Suarez lib. 10. de Trin. cap. 1. qui sacrarum litterarum oracula, SS. Patrum tam Latinorum quam Graecorum dicta, Conciliorum generalium decreta ad fidem, veritatem confirmandam & schismaticorum errores confutandos summa diligentia colegerunt, & subtiliter ac prudenter examinarunt: adeo ut actum agere videatur quisquis ad huius argumenti materiam amplius illustrandam, noua conferre tentauerit. Videat igitur quicunque voluerit, apud praedictos interpres amplissimam locorum siluum catholicam veritatem absolutissime comprobatum. Quem sensum habuerint Graeci catholici dicentes Spiritum S. a patre procedere, non autem a filio: explicat S. Th. in 1. dist. 12. q. vna a. & quia scilicet dictio illa, a, denotat relationem ad primam originem &c.

PRIMA CONTROVERSTIA.

An si Spiritus sanctus non procederet a filio distinguatur realiter ab eo?

An hac questio sit admittenda.

Refervetur **S**ententia **D**octorum. **Q**uidam Gotifredus quol. 2. q. 4. a Scoto relatus, & Greg. in 1. distin. 11. q. 2. & Gabrielem ibidem, quibus etiam faveat Torres, existimant quæstionem hanc, vt proposita est, nulla ratione esse admittendam: eo quod nulla positio includens incompossibilita sit admittenda; quia statim respondens redarguitur, & nihil utilitas ex tali questione persipitur: haec autem quæstio claudit incompossibilita; ergo non est admittenda. Probat minorem; quia summè necessarium est Spiritum S. procedere a filio; ergo summè impossibile est ipsum a filio non procedere, ergo ponere quod non procedat, est ponere incompossibilita.

Suarez lib. 10. de Trinitate cap. 2. num. 10. & sequentibus ait; si Spiritus S. non procederet a filio, per locum intrinsecum sequi personam Spiritus S. non fuisset futuram hanc numero, quæ nunc est: ac proinde neque filium eundem numero su-

A turum. Rationem assert præcipuam ex Arimenni; quia haec numero processio per se est a patre & filio: ita vt utraque relatio sit necessaria conditio ex parte principij huius personas scilicet Spiritus S. at si Spiritus S. non procederet a filio, iam filiatio non esset conditio necessaria; ergo nec processio terminaretur ad eandem numero personam, ad quam nunc terminatur; ergo nec esset eadem numero processio: & eadem ratione haec filiatio, quæ nunc constituit hanc numero secundam personam; & est sufficiens ratio terminandi habitudinem processionis ad ipsam, posita illa hypothesi non esset talis, & consequenter nec eadem numero. Et ex his deducit proportionem quæstionem hypotheticam, si Spiritus S. non procederet a filio, andistinguatur ab illo, non posse strictè & limitatè intelligi de his personis numero, quæ nunc sunt. Sic enim (inquit) hypothesis manifestam inuoluit contradictionem; ex qua utrumque inferri potest, nimirum tales personas esse distinctas, quia supponuntur esse eadem numero quæ nunc sunt, & non esse distinctas, quia supponuntur non habere originem inter se, quam nunc habent. Concludit igitur sensum questionis esse debere: an loquendo præcisè & abstractè modo nostro concipiendi de processione verbi & amoris, siue in his personis, siue in quacunque, quæ a nobis concipi aut singi possit, tunc distinguatur amor procedens a verbo, si ab illo non procederet, sed a patre tantum. Nam prior (inquit) sensus supponit realem processionem vii personæ ab alia; & inde infert reliqua; nos autem volumus ex distinctione inferre processionem.

Sed in primis vanam esse Gotifredi sententiam facilè conuinci potest ex autoritate Sanctorum & Doctorum, qui hanc difficultatem aut similes & pertractarunt. Nam S. Aug. in 5. de Trinitate ca. probatur s. similem positionem admittit dicens: Si pater quæstionem filium non genuisset, nihil prohiberet ipsum dicere in genitum: & tamen omnino impossibile est patrem non generare filium. Et Ricardus in 3. de Trinit. cap. 16. ait: Si in diuinis una sola persona esset, nihil prohiberet eam habere plenitudinem sapientia & intellectus: cum tamen sit omnino impossibile non esse trinitatem personarum in diuinis. S. Th. de potentia Dei q. 10. a. 5. ex professò tractat hanc difficultatem, & cum eo passim omnes Doctores scholastici. Et praterea utilissima est hæc controverstia, vt dicemus in expositione tituli, ad cognoscendum an filius distinguatur filiatione an spiratione a Spiritu S. & similiter de Patre, an scilicet paternitate, vel spiratione distinguatur a Spiritu S.

Igitur ad rationem Gotifredi respondendum est præmissa dupli distincione. **P**rima est. **D**uæplex est consequentia; Vna in qua subiectum consequentis prædicatur in primo modo de subiecto antecedentis: vt cum dico, homo est, ergo animal est: nam animal, quod est subiectum consequentis, prædicatur in primo modo de homine, quod est subiectum antecedentis. Hanc consequentiam appellat Scotus consequiam essentiale & intrinsecam; quia consequens est de essentia & de intrinseca ratione antecedentis. Alia est consequentia in qua subiectum consequentis non prædicatur in primo modo de subiecto antecedentis, sed in secundo: vt hæc, homo est, ergo rationalis est, ergo admirativus est. Hanc consequentiam appellat Scotus accidentale & extrinsecam; quoniam consequens non est de intrinseca ratione antecedentis. **S**econdæ distincio est. **P**ositiones sunt in dupli differentiæ: **Q**uedam plex. ex qui-

ex quibus nulla sequitur contradic̄tio, vt si posnamus coruum vel æthiopem album, & cignum nigrum. Aliæ sunt ex quibus contradic̄tio necessariò sequitur: quæ duplices sunt; Nam quædam sunt quæ statim in suo intellectu contradic̄toria claudunt: quales sunt hæc color albus nō est disaggregatiuus: risibile non habet potentiam ad ridendum: homo non est rationalis; quoniam ex ratione intrinseca terminorum sequitur per consequentiam essentialēm contradic̄toriae harum propositionum. Nam album est quod ex sua essentiali & intrinseca ratione est disaggregatiuus: & similiter risibile ex sua intrinseca ratione dicit potentiam ad ridendum: & homo dicit rationale. Aliæ verò sunt ex quibus sequitur contradictionis, sed per consequentiam extrinsecam & accidentalem: & talis est hæc suppositio: homo non est risibilis; ex qua per locum, extrinsecum, siue per consequentiam extrinsecam sequitur hominem esse risibilem, quod est contradictorium suppositionis. Nam si homo est, ergo est etiam risibile, quod est propria hominis passio.

Solutio ratiōne Gotifredi.

Ex his duabus distinctionibus facilè soluitur argumentum Gotifredi. Nam positiones quæ statim in suo intellectu contradictionem inuinunt, non sunt admittenda; quoniam eis admisis cogitur statim respondens oppositum concedere positionis admis̄sæ. Nam qui concesserit risibile non habere potentiam ad ridendum, statim ex ipsa ratione terminorum de oppositi veritate contradictorij cōcūcūrunt; clauditur enim in risibili facultas ad ridendum intrinsecè. At verò positiones ex quibus sequitur alterum contradictionis, sed per extrinsecam consequentiam, siue per locum extrinsecum, admitti communiter ab Arist. & excellentibus viris confuerunt: vt patet in 7. & 8. *Physicorum*; cum nihilominus eis admisis integræ maneat iura disputantum; nam admissio eo, quod ex positione sequitur per essentialēm consequentiam, neganda erit illatio repugnantis, siue contradictionis, quod per consequentiam extrinsecam expositione deducitur. Si enim aduersario tecum disputanti suppositionem hanc, hominem non esse risibile admiserit: teneris illud omne concedere quod per locum intrinsecum ex ea positione deducatur: vt hominem carere potentia ridendi; sed si deduxerit disputator oppositum, nimurum hominem esse risibilem, arguendo à positione subiecti ad positionem propriæ passionis verè negabis consequentiam ut accidentalem, & per locū intrinsecum minimè deducat. Igitur in proposito nostro, positio nostræ controversiae expressa in illo antecedente: *Si Spiritus sanctus à filio non procederet: pertinet ad positions secundi generis, ad eas scilicet ex quibus per consequentiam extrinsecam sequitur contradictionis. Nam secundum modum nostrum intelligendi spiratio actua non est de intrinseca ratione filii, nec vt filius est, neque ut persona est: sed se habet in Starr passionis communis Patri & Filio; & ideo remota per intellectum à filio spiratione, non statuuntur duo contradictionis ex ipsa ratione terminorum, sed alterum tantum scilicet filium esse, aut non spirare: alterum verò contradictionis scilicet filium non esse, aut filium spirare sola deducitur accidentalis consequentia. Ablata siquidem propria passione, aut eo quod modū induit passionis, desirat esse subiectum; & posito subiecto, passio pullulat necessariò. Neque etiam præcisæ per intellectum Spiritus S. processione à filio tollitur eidēter formalis & propria*

B ratio Spiritus S. ita ut suppositio in tali præcisiōne fundata repugnet ex terminis cum proprio & formali constitutio Spiritus S. de cuius ratione tantum est spirari per actum voluntatis; quod verò spiretur etiam a filio, ad intrinsecam rationem constitutio Spiritus S. minime pertinet, aut saltem non est eidens pertinere; cum spiratus dicat habitudinem ad spirantem vt sic, quisquis ille sit, siue Pater solus, siue pater & filius: Igitur talis positio de omni iure est admittenda: ac proinde quæstio presens, an si Spiritus S. non procederet à filio, distingueretur realiter ab eo? Si verò in præsenti supponeretur spiratorem nō spirare, statim pugnantia clauderentur exp̄sæ in ipsa ratione terminorum: contradictionis enim est, cum qui spirat non spirare; quoniam spirator intrinsecè claudit actum spirandi. Igitur per locum intrinsecum & essentialēm consequentiam ex spiratore deducitur actus spirandi siue spirare. Est itaque manifesta contradictionis spiratorem non spirare: nec ab ullo sibi capitis hæc esset admittenda suppositio. De hac autem, filius non spirat, alia est ratio, vt ante diximus.

Sententia verò modus dicendi Suarez. plura conti-

net, quæ mihi minime probantur. Primum est, tenet con-

quia supponit vt certum id quod parem habet futurum.

C cum ipsa principali controversia difficultatem; nam Henricus & Scotus, qui partem sustinent affirmantem questionis propofitæ, existimant etiam futuras eadē numero in Trinitate personas admissa illa hypothesi, quod SS. à filio nō procederet. Ad rationem autem Ariminensis respondent falsam esse maiorem propositionem intellectam formaliter & per se in primo modo. Secundum est, quia sensus ab hoc authore propositus est contra intentionem disputantium, qui de personis nunc existentibus questionem proponunt & examinant. Tertium, quia aequæ impli- cat contradictionem esse alias personas in diuisiōnib; his, quæ nunc sunt: & alium esse filium numero distinctum ab eo qui nunc est: & limiter aliud Spiritum sanctum, vt patet infra q. 41. a. b. Sicut secundum Suarez repugnat Spiritum S. qui nunc est à filio non procedere. Denique falsum est priorem sensum supponere realem processionem vnius personæ ab alia, sed oppositum supponit, vt patet ex verbis quæsiti, videlicet si Spiritus S. non procederet à filio. Quod autem addit Suarez se velle in hac quæstione ex distinctione inferre processionem; manifestè pugnat cum terminis in ipsa quæstione propositis: in qua ex affirmatione aut negatione processionis Spiritus S. à filio, queritur distinctionis realis inter Spiritum S. & Filium.

Quæritur ut igitur, an si Spiritus S. non pro- cederet à filio, distingueretur realiter ab eo? Cuius p̄ti, quæsiti sensus explicabitur optimè, si disputantium aperietur intentio. Ea verò est, vt intelligent per quid filius à Spiritu S. distinguitur. Nā cum in filio sint due relationes scilicet filatio & spiratio actua: dubium est, an predicta distinctionis filii à Spiritu sancto fiat per solam spirationem actuam, an etiam per filiationem. Nam si filatio secundum se est sufficiens ratio præsatæ distinctionis, sequitur vt præcisæ spiratione actuam à Filio, adhuc à Spiritu sancto remaneat filiatione distinctus: at verò si admissa dicta suppositione distinguitur filius à Spiritu S. sequitur evidenter, vt modo per eandem filiationem re ipsa distinguitur à Spiritu S. Si quidem eadem filatio modo est in filio, qua esset in eo, si non spiraret Spiritum S. Quod verò id recte sequatur, patet à simili: Nam si seclusa risibilitate ab

R 3 homi-

homine, sola rationalitate in ipso manente distingueretur homo ab equo: recte sequitur re ipsa distingui hominem ab ipso equo per rationabilitatem: eadem enim omnino manente causa, sequi necesse est eundem effectum.

*Sententie
Doctorum.*

GRAECI negantes Spiritum S. à Filio procedere, distinctionem tamen eius realēm à filio catholicē consenserunt. Dicunt enim Spiritum S. realiter à verbo distingui; quamvis ab eo non procedat.

Ex Latinis autem præsertim scholasticis affirmantibus Spiritum S. à verbo procedere quatuor fuere sententiae. Prima est Gregorij Ariminensis à recentioribus relata, qui in 1. dist. 12. q. 2. a. 2. ait facta illa hypothesi, Spiritum S. non esse, & ideo non distingui à filio. Ait enim Spiritum S. ex sua ratione sibi vendicare, ut sit Spiritus Patris & Filii, & nexus amborum: & similiiter Filium esse per se principium Spiritus S. Itaque si filius non spiraret Spiritum S. non posset esse Spiritus S. quoniam remoto influxu principij per se, cessat necesse rō terminus eius.

Gabriel verò in eadem dist. & q. ait, quod, si filius non spiraret Spiritum S. ipse filius non esset; quia de eius ratione est nedium filiatione, sed etiam spiratio. Ait præterea Gregorius: Facta suppositione, quod remanerent in suo esse filius & Spiritus S. & filius non spiraret, sequi vtrumque contradictionis membrum: eo quod antecedens contradictionem inuoluat. Ait igitur sōre tunc filium & Spiritum S. personas realiter proprijs entitatibus ab inuicem distinctas: & ex eodem supposito sequi minimè distingui dictas personas ob dictam causam: quia videlicet, si Spiritus S. non procederet à filio, iam non esset Spiritus S. Qua loquendi forma significat positionem illam non esse admittendam: cuius opus sit iam supra satis ostendimus.

Secunda sententia est Scotti in 1. dist. 11. q. 2. qui ait: Admissa illa hypothesi, videlicet Spiritum S. à filio non procedere, fore nihilominus ab eo realiter distinctum: esset enim secundum Scottum filatio sufficiens causa, & ratio realis distinctionis filij à Spiritu S. quia secundum eum filius ex duplice capite distinguitur realiter à Spiritu S. primò ratione spirationis actiua; secundò ratione filiationis. Hæc sententia fuit Henrici quol. 5. quam sequitur Cartusianus in 1. dist. 11. q. vñica & omnes Scotti discipuli.

Tertia sententia est S. Thom. qui in hoc a. & vñicunque versat hanc questionem ait: Si Spiritus S. non procederet à filio, non distinguereatur ab eo. Quam etiā sequitur Aegidius & Dur. & Herucus in 1. dist. 11.

Valentia statuens se quasi medium & conciliatorem D. Th. & Scotti distinguit dices questionem hanc duplicitate posse tractari. Vno modo in re metaphysicę, videlicet per rationes petitas ex solo lumine naturali, supposita tamen reuelatione fidei de unitate essentię & trinitate distinctionarum personarum. Altero modo Theologicę, videlicet per rationes, quae non solum procedant ex principijs notis lumine naturali, sed etiam sumantur ex aliqua propositione reuelata. Si primò (inquit) modo questione tractetur, sensus illius erit. Vtrum ex his tantummodo, quae de Deo naturaliter nota sunt, probari possit non posse aliter distingui diuinam personas, quam per relationes originis: & in hoc sensu vera est sententia Scotti: quoniam (inquit) nihil obstat, quo minus ex vi luminis naturalis facta tali suppositione posset intelligi distingui personas aliter, quam per

A origines vel per oppositas relationes. Si autem tractetur hæc questione Theologicę, vtendo scilicet rationibus, quæ procedant ex principijs reuelatis: sic procul dubio (inquit) sententia S. Thom. est verissima. Et quoniam Scotus & qui eum sequuntur, videntur voluisse hanc questionem Theologicę disputare: ideo (inquit) eorum sententia simpliciter est rejicienda.

Vasquez & Suarez, quamvis nobiscum in conclusione conueiant, rationes tamen impugnant quibus cam probant D. Thom. & Caet.

B SCIENDVM est primò ex D. Thom. de pot. q. 10. a. 5. oppositionem affirmationis & negationis non esse sufficientem distinctionis causam inter entias: quia talis oppositio sequitur distinctionem, eo quod omne ens ab altero distinguatur per aliquid sibi inhærens substantialiter, vel accidentaliter: Ex distinctione verò sequitur hoc non esse hoc, sive unum non esse aliud: quæ obrem etiā veritas cuiuslibet negatiæ veritatē præsupponit affirmatiæ, & in ea fundatur: hūnis enim negatiæ veritas Ethiops non est albus, fundatur super veritatem huius affirmatiæ Ethiops est niger. Omnis igitur differentia, quæ est per oppositionem affirmationis & negationis, reducitur in differentiam alicuius affirmatiæ oppositionis. Ex quo deducit S. D. primam rationem distinctionis inter filium & Spiritum S. esse non posse ex hoc, quod filius est genitus nō spiratus: ille verò spiratus & non genitus; sed necesse esse prætelligi distinctionem inter generationem & spirationem, & inter filium & Spiritum S. per aliquam oppositionem duarum affirmationum. Quam doctrinam explicat Ferrar. in 4. contragent. cap. 24. §. Circa illam, & §. Pro declaratione. Ex qua patet intellectus resolutionis factæ ab eodem S. D. in quol. 4. q. 4. a. 7. vbi ait filium distingui filiatione à Spiritu S. per hoc, quod Spiritus S. non habet filiationem, quam filius habet. Plura de hac materia diximus in præcedentibus ex D. Thom. & Caet. in post predictamentis cap. de oppositis.

C Secundo considerandum est ex Cai. & Ferrar. in dicto cap. & alijs recentioribus hanc esse differentiam inter quidditatem sive naturam aut formam absolutam & quidditatem sive formam relativam; quod forma absoluta rem constituit absolutam, quæ est & dicitur ad se sive in se aut secundum se & non in ordine ad alterum: forma verò relativa rem constituit relativam, quæ hoc ipsum quod est ad alterū est & dicitur. Et quoniam unitas est adæquata passio entis, necesse est ut vñumquodque eo modo quo est ens, sit etiam vñum: & ut constitutum entis sit etiam eodem modo constitutum vnius. Ratio verò formalis vnius in hoc posita est, ut res quæ dicitur vna, sit in scipia indistincta, & à qualibet alia distincta. Quod igitur constituit ens absolutum, quod est ens ad se sive secundum se, distinguit etiam illud absolute sive secundum se: ac proinde distinctum ab vniuersis alijs. Quod verò constituit ens relativum, quod est ens ad alterum, id est ad terminum sive correlatum, distinguit illud à termino tantum: alioquin latior efficit distinctionem, quam entitas in relatio.

E Vbi aduerte nos cum Cai. & alijs formaliter loqui de distinctione absoluta & relativa: vt sic nam si de tali absoluta sermo sit, puta rei existentis in genere determinato, docet S. Th. quol. 4. q. 4. a. 7. distinctionem absolutam & positivam coram, quæ sub vno genere continentur, quia est per for-

formas oppositas ad illud genus pertinentes, non A esse nisi à speciebus sub codem generi contentis. Sicut Saphyrus distinguitur sua forma ab omnibus alijs speciebus lapidum: quamuis distinctione negativa distinguitur ab omnibus alijs entibus non habentibus illam formam. Distinctio vero relativa formaliter per formam sive quidditatem relatiuam à solo fit correlatiuam. Nam exempli gratia duplum ut duplum ad dimidium tantum dicitur; & duplicitate ab eo solo relatiuē distinguitur; sed eadem duplicitate distinguitur etiam à triplo & quadruplo, ab albedine, nigredine, lapide, celo &c. non relativa sed disparata, quatenus est hoc ens. Et quoniam diuinæ personaæ formaliter relationes sunt in uno numero essentia copulata, non potest inter eas esse distinctio, nisi relativa; id est falsa est formaliter & simpliciter hæc propositione: Filius distinguitur realiter filiatione à Spiritu sancto; quoniam hæc alia est falsa: Filius distinguitur filiatione relatiuē à Spiritu S. quamvis hæc alia sit vera: Filius distinguitur filiatione à Spiritu S. Sed hæc distinctio disparata est, & non realis formaliter loquendo, sed formaliter sive secundum rationem tantum. Nam distinctio tota realis filij & filiationis à Spiritu S. & processione quæ relatio est constitutiva Spiritus S. à spiratione dependet; qua præcisa, sola formalis sive rationis distinctio remaneret. Sed hanc doctrinam rejecit non solum Scotista, sed etiam recentiores quidam interpres S. Th. f. Valsq. hic. c. 5. & 7. & Suar. li. 7. c. 4. quorum argumenta suo loco adducemus & soluemus.

Rada resp. Rada in sua controu. 15. respondet dicens rem relatiuam constitui per relationem in esse relatiuo, non solum in ordine ad correlatiuum, sed etiam in ordine ad quocunque aliud: licet ad ipsum relatiuē non referatur: ac proinde distingui relatione a quocunque alio: sicut etiam (inquit) res non solum est relativa comparata ad correlatiuum, sed etiam ad quocunque aliud; quoniam comparatio rei ad aliud non destruit illud sed supponit. Sed hec responsio destruit naturam & distinctionem relatiuorum assignatam ab Arist. in predic. hæc vero est: Ad aliquid sunt, quia hoc ipsum quod sunt, ad aliud dicuntur: Et subdit exempla Arist. vi. māns id quod est alterius dicitur: Alique enim manus dicitur: & duplum alterius dicitur, hoc tamen quod est: aliquid enim duplum dicitur: & in s. Metaph. cap. de ad aliquid expressius declarans quomodo relativa dicantur ad aliud, exprimit terminos singulorum modorum relationis, dicens: ut duplum ad dimidium, ut caufactuum ad califabile, ut mensurabile ad mensuram. Ex quibus sic argumentor: Natura cuiuscunque rei inest ei ex proprio constitutio: sed natura relatiuorum est ut hoc ipsum quod sunt ad unum tantum terminum dicantur. scilicet correlatiuum; ergo hoc habet ex proprio constitutio: ergo constitutiuum relatiuū scilicet relatio constituit relatiuum tantummodo in ordine ad aliud scilicet correlatiuum. Maior evidens est, nec indiget probatione, nisi quis neget propriam rationem constitutioi. Minor est Aristotelis in locis allegatis: igitur prefati Doctoris responsio falsa est. Ratio vero eius fatis puerilis est: Nam cōparari ad aliud contingit duplicitate. Uno modo ex natura rei; & hoc est ex natura rei habere ordinem ad aliud: & hoc modo comparari relatiuum sibi correlatiuo. Alio modo per opus intellectus: & sic potest cuiuslibet comparari. Rursus relatiuum ut relatiuum comparari ad aliud contingit duplicitate. Uno modo ut relatiuum in actu exercito, id est se-

cundum rationem formalem relatiuum relatiue exercitam, aut possibilem exerceri: & sic comparatur tantum ad correlatiuum, in ordine ad quod exercet actum referendi. Alter modo ut relatiuum, id est, secundum rationem formalem relatiuum formaliter, sed non relatiue exercitam aut possibilem exerceri in ordine ad id, cui comparatur: & sic comparatur ut quedam res & quidditas cuicunque alteri ab eo quocunque modo distincto: tametsi in ordine ad illud non exercet actum relationis. Sicut in humanis paternitas ut paternitas, ut relatio formaliter comparatur lapidi: non tamen ut ad lapidem relata, sed ut diversa realiter & formaliter à lapide. Vnde relatio non distinguit relatiuē, nisi à correlatiuo in ordine ad quod solum exercet proprium actum referendi; ab alijs autem disparate vel quacunque alia distinctione, quæ non est relativa formaliter. Iam autem ostendimus in diuinis nullam aliam esse posse realem distinctionem, nisi per oppositionem relatiuum formaliter.

*Explicitatio
confutativa
distinctionis
ut diuinarum
personarum
per comparationem ad
creatam.*

Tertio notandum est, inter personam creatam & personam increatam sive diuinam hanc esse differentiam: quod persona creata est absoluta & per aliquid absolutum in suo esse personali constituitur, & à qualibet alia distinguitur; persona vero diuina relativa est, & relatione formaliter constituitur, & eadem relatione ut relatio est, ab alia persona diuina distinguitur. Dixi autem ut relatio est; quoniam ut hic aduertit Caetanus relationi potest dupliciter aliquid conuenire. Vno modo secundum propriam rationem relationis; & hoc, quod ita conuenit relationi, attribuitur ei quatenus relatio est, prout distinguitur ab absolutis: propria vero ratio relationis, qua distinguitur ab absolutis, est respectus ad terminum, in quo consistit oppositio relatiua. Alter modo conuenit aliquid relationi secundum rationem eidem & absolutis communem, puta secundum rationem entis, boni, formæ, proprietatis &c. & hoc quod ita conuenit non oportet relationi conuenire ut relatio est: sicut quod conuenit homini ut substantia, non conuenit homini, ut homo est formaliter. Diuinarum igitur personarum constitutio & distinctio, quæ diuinis attribuitur relationibus, de relationibus, quatenus relationes sunt, intelligenda est: cum illis attributis per se, & prout ab essentia & à ceteris absolutis ratione distinguuntur. Certum est autem relatiuum distinctionem esse non posse, aut etiam intelligi absque oppositione relatiua, quæ est respectu correlatiū tantum. Sequitur itaque solam oppositionem relatiuum distinguere realiter diuinas personas ab inuicem. Quapropter Ecclesiæ doctrina de unitate substantiarum & distinctione relativa personarum in Deo, quæ habetur in cap firmiter, de summa Trinit. & fide Catholica formaliter intelligenda est de distinctione propria relatiui, ut relatiua sunt: quæ distinctione absque relatiua oppositione nec esse, nec intelligi potest; omnis etenim alia distinctione communis est relatiui & absolutis. Vnde meritò Cai. ex iam dicta Ecclesiæ doctrina firmum trahit argumentum ad probandum solam oppositionem relatiuum distinguere personas realiter in diuinis.

Quarto obseruandum est cum Caet. distingue personaliter idem esse quod facere personam distinctam. Et quemadmodum dupliciter contingit facere personam distinctam; Vno modo faciendo simul vtrumq; s. personam & distinctionem;

nem; Alio modo faciendo alterum tantum, scilicet distinctionem in persona iam præexistente; ita duplice cōtingit distinguere personaliter; Vno modo constituendo personam, & formaliter illam ab alia distinguendo; Alio modo præsupposita iam persona constituta, solam eius distinctionem ab altera formaliter faciendo. Sicut etiam duplice effici potest dominus alba; Vno modo simul faciendo domum & albedinem; Alio modo facte iam domui calorem albedinem inducendo. Quod igitur distinguuit personaliter priori modo, oportet esse de ratione personali: tale vero distinctionum non est spiratio respectu Patris & Filii, quos personaliter a Spiritu S. distinguuit. Quod vero personaliter distinguuit posteriori modo, non est necesse, vt sit de ratione personali; sed satis est, vt notio sit persona relativa: que licet non unam hypostasim, unum tamen constituit spiratorem, qui est pater & filius. Itaque spiratio non est persona constitutiva, cum tamen personaliter distinguuit Patrem & Filium a Spiritu S. Cum igitur ait S. D. quia paternitas & spiratio non sunt opposita, non constituant duas personas, verbum illud confirmunt, determinat distinctionem illam, duas, non autem nomen illud, personas: nisi quatenus duæ sunt secundum rem; & est sensus: paternitas & spiratio, quia non sunt opposita, non constituant duas personas, id est non faciunt distinctionem reali personarum; formaliter enim loquendo, constitueri duo ut sic, idem est, quod ea ita distinguere, vt duo simpliciter & vere sint & dici possint.

Sed si illius propositionis sola oppositionis relativa distinctione distinguatur in diuinis.

Quando adiuvandum est, propositionem illam D. Thom. sive repetitam: *Sola oppositio relativa facit realem distinctionem inter relationes, & inter personas diuinis: non ita intelligendam esse, vt oporteat omnes relationes diuinis realiter distinguatas ex suis rationibus formalibus opponi relatiue, iad se mutuo referri: id enim falsum est, quoniam filiatione & similiiter paternitate processione realiter distinguuntur, & tamen ad illam ex propriis rationibus formalibus reali oppositionem non habent: sed multipliciter exponi potest: Primo, si dicamus rationem distinguendi inter ea que realiter in diuinis distincta sunt esse oppositionem relatiuam, non tamen rem omnem realiter ab alia distinctione illi secundum se, sive ex propria ratione oppositam relatiue. Secundo dici potest cum Ferrar. in 4. contra gentes, ca. 24. satis esse ad distinctionem, si alteri distinctionum tanquam supposito subsistenti insit opposita relatio, sicut in re proposita, filiationi, quia est relatio subsistens, inquit spiratio processioni opposita, per quam filiatione realiter a processione distinguatur. Quamobrem, vt ait Ferrardici potest filiationem opponi processioni relatiue subiectivæ: et si non opponatur relatiue formaliter. Et hoc est, quod ait S. D. de potent. q. 10. a. 5. ad 13. vbi sic loquitur: *Licet filiatione non opponatur relatiue processioni, tamen procedens opponitur relatiue filio: & per hoc processio a filiatione distinguatur: Hanc doctrinam late explicat Molina disq. 3. §. Altero ergo duorum modorum &c.* Eandem doctrinam sequitur Bannes dubit. 3. super hoc art. in fine dicens distinctionem filiationis a processione esse reali per accidentem, scilicet ratione spirationis, que opponitur processioni, & eadem est realiter filiationi. Tertiò dici potest cum Cai. super q. 30. a. 2. ad 2. dubitationem, distinctionem omnem fieri in diuinis per oppositionem relatiuam, vel per oppositionem originis. Priorem oppositionem habet filius ad patrem: Posteriorem autem habet ad Spiritum sanctum. Et idem dicendum est de*

A relationibus filiationis, paternitatis & processionis. Vide Cai. in d. loco, quem hic sequitur Bannes & explicat Molina.

Postremo recolenda sunt diligenter quæ supra diximus qu. 27. ar. 3. dubit. 2. de ordine originis inter emanationes, sive processiones diuinæ, & art. 4. controverf. 2. de eisdem processionibus actiue & passiue, complete & incompletè sumptis: quam doctrinam ex parte proponit hic in substantia Caet. & explicat Bannes ad 4. suum argum.

PRIMA CONCL. Constitutuum in esse relatiuum non distinguunt constitutum distinctione relativa nisi à correlativo. Hec conclusio probata fuit in secundo fundamento: & argumentum pro ea praecipuum illud est quod hic affectur à Cai.

SECUNDA CONCL. In rebus creatis constitutuum in esse relatiuum distinguunt constitutum realiter ab alijs speciebus eiusdem generis distinctione disparatis, sive magis distinctione, quæ est per oppositionem contraria: qualis est inter diversas species eiusdem generis, quod in eas distinguunt per contrarias differentias; à ceteris autem generibus absoluta distinguunt distinctione negativa, quæ est per habere & non habere. Prior pars probatur; quia quolibet genus in suas species dividitur per contrarias differentias; igitur etiam relatio. Et manifestatur exemplo: Nam relatio in unitate fundata dividitur in relationem identitatis specificæ vel genericæ, in equalitatem & similitudinem: quæ dividit eodem modo fit per differentias, sicut aliorum generum divisiones; ergo differentiae eodem modo contraria sunt. Secundum communem rationem contrarietas, quæ est priuatio & habitus, sive excellentia & defectus, quæ saltem ratione fundamentorum necesse est relationibus conuenire. Posterior vero pars habetur ex doctrina D. Th. quod sup. allg.

TERTIA CONCL. Sola oppositio relativa originis distinguunt realiter personas & relationes in diuinis. Probatur primo ex discursu Cai. Quæcumque attribuuntur singulariter diuinis relationibus, necesse est conuenire eis in quantum relationes sunt: sed diuinis relationibus singulariter attribuitur personarum distinctione; ergo eis attribuitur in quantum relationes sunt; Tunc ultra: distinctione relativa vt sic non est sine oppositione relativa & respectu correlativi tantum; ergo sola oppositio relativa distinguunt personas in diuinis. Maior patet ex dictis; quoniam alia, quæ non conueniunt relationibus vt sunt relationes, sunt communia relationibus & absoluti: & ideo non attribuerentur singulariter diuinis relationibus. Minor autem probatur primo auctoritate Ecclesiæ, quæ tradit unitatem substantiae & Trinitatem rerum relatarum: & cum formaliter loquatur, formaliter etiam debet intelligi de rebus realibus vt sic: & consequenter ex hoc ipso, quod non tradit nisi distinctionem relatiuorum, intelligi debet hec distinctione de relatiis, quatenus relativa sunt: quod salvare non potest (vt nota Cai.) à Scotisti dicentibus res quidem distinctas esse relativas, & tamen distinguunt absque oppositione relativa: quia sunt disparatae & incompossibilis. Hæc enim communia sunt & non propria relativa vt sic. Secundo probatur ex sacris litteris, quæ ubiq; tradunt diuinarum personarum in omnibus unitatem, præterquam in ijs propriis tabulis sive rationibus, quæ per singularem personarum nomina significantur, videlicet Patris & filii & Spiritus S. Hæc autem certum est esse nomina relativa, i.e. rationes sive proprietates relativas formaliter vt p. le substantias significatia. Locus

Cus est insignis i. Ioannis 5. *Tres sunt, qui testimoniū dāti in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.* & Ioann. 17. vbi Dominus ad Patrem loquens ait: *Mea omnia tua sunt: quibus verbis id omne tribus personis significatur esse commune, quod absolum est: id vero solum esse cuique proprium, quod propriis cuiusque significatur nominibus scilicet Patris & Filii & Spiritus S. quibus formaliter relationes significantur originis.* Tertiū probatur eadem conclusio authoritatibus Sanctorum Aug. li.7.de Trin. c.vii. & lib.15.c.14 Athan. contra Anomos, Nazianz. orat. 5. de Theologia, Basili. libr.2. contra Eunomium, Ansel. lib.2. de processione Spiritus S. cap.1. & 2. qui etiam in ep. contra Gracos cap.3. communī illo virtutis Theologorum prologo: *In diuinis omnibus sunt unum, vbi non obviā relationis oppositio; Igitur sola relativa oppositio distinguunt realiter diuinā personas.*

Rāde resp. Sed respondet Rāde. Primiū Anselmū nomine oppositionis relativa intelligere repugnantiam relationis cum relatione: siue illa sit repugnantia relativa, qualis est inter paternitatem & filiationem: siue sit dispara, vt inter filiationem & processionem. Probat ex Anselmo; quia proposito dicto axiomate affirmat filium opponi Spiritui sancto; quia ipse est de Patre nascendo, spiritus vero de patre procedendo. Secundiū ait: Verum est dictum Anselmi de facto. Tertiū, licet filatio & paternitas non opponantur per se primū processioni Spiritus sancti: opponi tamen per se secundū ratione spirationis actiua. Primā responsionem latius explicat & corroborat Vasq. cap.4. ex dictis Anselmi & approbat Suar. libr.10. c.2.

Confutatur resp. Rāde, & Vsq. Sed expositio S.D. quam hic ad 7. & de pot. q.10. a. 5. ad 2. adhibet verbis Anselmi confutat sufficienter Rāde & Vasquezij solutionem & obiectionē ex eiusdem Doctoris verbis accepta. Sic enim ait artic. illo 5. de potentia ad 2. Id quod dicit Anselmus, quod filius, & Spiritus sanctus per hoc solum ad inuicem distinguuntur, quod diverso modo procedant, est omnino verum; sed sicut ostensum est diverso modo procedere non possent, nisi Spiritus sanctus à filio esset. Et post pauca: Est autem intensio Anselmi prius ponere ea, in quibus nos conuenimus cum negantibus Spiritum sanctum à filio esse; qui tamen Spiritum à filio dicunt distinguere. Vnde verba predicta Anselmi inducta sunt magis, vt dispositiua suppositio, quam veritatis definitio. Hac D. Thom. Quibus verbis aperitur perspicue mens Anselmi, & vani redditum conatus Vasquezij eiusdem perspicue verbis, quae S.D. glossauerat in nixi. Significat ergo S. Thom. Anselmū loqui de processionibus complete sumptis, id est cum ordine originis inter se; addit præterea secundam responsionem, dicens illam esse suppositionem disputationis &c. Quod vero secundū ait Rāde E verum esse dictum Anselmi loquendo de facto; pugnat manifeste cum dictis eiusdem Rāde & Scotti dicentis filiu non spiratione trahi, sed etiam filiatione à Spiritu sancto distinguere. Præterea superioris satis offendimus nulla alia ratione posse diuinā personas realiter ab inuicem distinguere, quam relativa originis oppositione: si salua debet unitas diuinā naturā confistere. Quod etiam probabit evidenter argumentis pro penultima conclusione producendis. Tertia denique responsio seipsum interimit & nostra confirmat. Nam si filatio non opponitur relativa processioni nisi ratione spirationis cui coniungitur in eadem persona, fitur non distinguuntur à processione realiter nisi ratione spirationis; ergo sepa-

rata à filio spiratione, non esset filatio realiter à processione distincta.

Quartū probatur tertia nostra conclusio ratione D. Th. in dicto a. 5. de potentia. Distinctio aliquorum habentium unam naturam saltem generis, per divisionem formalem esse non potest, nisi ratione aliquis oppositionis: sed inter diuinā personas alia oppositionis esse non potest nisi relativā; ergo &c. Probationem maioris & minoris vide si placet ibidem.

Respondet Rāde, præter oppositionem relatiā, esse etiam oppositionem affirmationis & negationis, qua esset inter filium & Spiritum S. si non procederet à filio: nec huiusmodi oppositio (inquit) est solum inter ens & non ens, sed etiam inter entia positiva, quorum unum non est aliud, vt inter hominem & lapidem. Sed huic responsi confit, falsitatem iam S. D. ibidem excluserat per ea, quae supra notauius in primo fundamento, vbi probauimus cum D. Tho. primam rationem distinctionis inter filium & Spiritum sanctum esse non posse ex hoc, quod filius est genitus non spiratus, ille vero spiratus & non genitus; sed necesse esse preintelligi distinctionem inter generationē & spirationem, & inter filium & Spiritum sanctum per aliquam oppositionem duarum affirmationum.

Alia duo argumenta efficacissima vide apud S. D. in d. a. 5. quibus ostendit diuinārū personarū distinctionem esse non posse, nisi per relations originis inuentas in diuinis per hæc duo, à quo aliis & qui ab alio.

QUARTA CONCL. Per se & formaliter loquuntur filius filiatione distinguuntur à Spiritu S. formaliter, non autem realiter aut personaliter. Hæc est contra Scotistas & Zum. diff. 2. Sensus huius conclusiois est, filiationem non esse rationem distinguendi filium à Spiritu S. realiter, sed tantum formaliter: licet filatio sit res distincta à Spiritu sancto & processione. Probatur prima pars conclusiois, quia secundū D. Tho. proprietates personales specie & formaliter distinguuntur ad inuicem, vt in prima questione huic tractatus ostendimus. Secunda pars constat ex dictis; quoniam filius per filiationem nullam habet oppositionem relatiā ad Spiritum S. ergo data hypothesi, quod Spiritus S. à filio non procederet, sicut esset una persona filij & Spiritus S. realiter: ita una res relativa realiter essent filatio & processio sola ratione distincta: & similiter duæ processiones essent una processio realiter, cum sola distinctione formaliter; ergo per se & formaliter loquuntur filius non distinguuntur filiatione à Spiritu sancto realiter & personaliter.

QVINTA CONCL. Si Spiritus sanctus à filio non procederet, non distinguueretur realiter ab illo. Hac conclusionem probant ea omnia arguēta, quibus probata fuit tertia conclusio. Afferunt recentiores, & præsertim Vasq. & Suar. quasdam alias probationes vt magis concludentes, quarum efficaciam lectoris iudicio relinquimus & stimulam.

SEXTA CONCL. siue Theologicē siue metaphysicē loquamur, vera est conclusio præcedens. Probatur; quoniam rationes superioris adductæ pro tertia conclusione probant impossibilem esse aliam distinctionem realem in Dco, quam relatiā formulariter. Nam vel distinguenter in Deo personæ per absoluta: & sic quot essent absolutorum differentiæ, tot essent Deorum species, quorum quilibet alterius cuiuslibet perfectione careret, & sic nullus eorum esset absolutè perfectus;

nec

nec verus Deus ; aut per communia relatiu*s* & A
absolutis , sicut est disparatio rationu*s* formalium ;
& ita non essent tres personae in diuinis sed plu-
res : cum etiam paternitas & spiratio sint dispara-
tae .

Responso
Scotifac.

confut.

Sed dicunt Scotus & eius Schola , non esse can-
dem rationem de dictis duabus relationibus , &
de filiatione & processione , eo quod ab uno prin-
cipio multa possunt emanare : & ideo duas illas re-
lations in principio existentes non efficiunt
distinctionem , cum tamen relations illis corre-
spondentes , & inter se non oppositae scilicet filatio
& processio distinctionem efficiant in ipsis , quae sunt a principio scilicet in filio & Spiritu sancto .
Sed haec responso non effugit vim argumenti .
Nam paternitas & spiratio non constituent prin-
cipium unius & eiusdem rationis ; cum alia sit ra-
tio patris & alia spiratoris : & illa sit incommuni-
cabilis , haec vero communicabilis : atque ideo ni-
si diuinae simplicitatis & perfectionis obstat
infinitas , realiter distincta principia constitue-
rent ; igitur cum filatio & processio , & similiter
filius & Spiritus sanctus realiter ab inuicem distingua-
tur non obstante diuinae naturae simplicitate &
infinita perfectione , merito queritur , cur paternitas & spiratio non sint due relations in esse rei
distinctae : & quare pater & spirator non sint duo
principia distincta realiter : duas vero illas re-
lations scilicet filatio & processio , & constituta
per eas scilicet filius & Spiritus sanctus realiter
ab inuicem distinguuntur . Nec illa ratio videtur
afferriri posse congruentior , & Sanctorum & uni-
uersalis Ecclesiae doctrinæ consonantior , quam
dicendo filium & Spiritum sanctum oppositionem ha-
bere relativam originis ad inuicem , que non est
inter patrem & spiratorem . Præterea supponit
manifestè falsum illa responso , nimirum paterni-
tatem & spirationem esse principia producti-
ua filii & Spiritus sancti . cum tamen sint relations ,
quae sunt ipsam productiones , non ut actiones
sed ut relations significatae , ut dicemus inferius
cum D. Thom. q 41. a.1. Quamuis autem in ipsis ,
quae sunt eiusdem ordinis , ab uno principio mul-
ta possint esse passiu*s* productiones , ut patet in
generationibus animalium : singulis tamen passiu*s*
productionibus necesse est singulas produc-
tiones actiu*s* respondere . Igitur filiationi
qua generatio passiu*s* est , & processioni qua est
spiratio passiu*s* , deberent etiam in Patre duas
productiones actiu*s* eodem modo distincte re-
spondere , scilicet paternitas qua est actiu*s* genera-
tio , & spiratio qua est actiu*s* producio Spiritus
sanctus . qua tamen non realiter sed ratione tan-
tum ab inuicem distinguuntur . Huius vero dif-
ferentia . scilicet quod illa realiter ab inuicem distin-
guuntur , haec vero minimè , nulla potest omnino
reddi ratio nisi quod inter eas est oppositio re-
lativa originis , inter has vero nulla est oppositio .

ULTIMA CONCL. Si Spiritus sanctus procederet à
filio , & non a Patre , adhuc realiter distinguere à
Patre . Probatur : quia tunc Spiritus sanctus haberet or-
dinem originis ad Patrem mediante filio à Patre
procedente . Verum , ut hic aduertit Cajetanus ,
facta hac hypothesi non essent diuinæ personæ
consubstantiales ad inuicem ; cum enim filius
quatenus spirator non opponatur Patri relatione : si pater non spiraret , distinctionem haberent
virtutis & absolute perfectionis Pater & Filius ;
& consequenter etiam Spiritus sanctus qui suam essen-
tiam non haberet immediate à Patre , sicut Filius ;
quod mlnoris videretur esse dignitatis . Ex quo
sequitur etiam non fore tunc eadem in Trinitate
personas , quae nunc sunt .

CONTRA primam concl. argum . Rada ex Sco ob. s. cōf. i.
to . Omne ens per propriam & formalem entitatem
distinguitur à quolibet alio consimilem enti-
tatem non habente ; ergo pater per paternita-
tem non solum à filio , sed etiam ab omni non pa-
tre distinguitur : licet non distinctione relativa

id est tāquam à correlativo (hac enim solum à fi-
lio distinguitur) sed distinctione alia , quæ omni
enti per propriam entitatem competit . Ante-
cedens probatur ; quia omne ens est unum : at
vero unum dicitur quod in se est indistinctum
& distinctum à quilibet alio consimilem enti-
tatem & unitatem non habente : vt homo per
rationalitatem non solum distinguitur à bru-
to , sed etiam à lapide & omni non ratio-
nali . Consequentia probatur ; quia ad pro-
priam entitatem sequitur propria unitas & pro-
pria distinctio à quocunque alio similem enti-
tatem non habente sive formalis sive realis .
Confirmatur : Quia relativum & absolutum
sunt maximè distincta : cum inter se distinguan-
tur prædicto ; ergo principia per quæ distin-
guuntur sunt maximè distincta : fed haec sunt enti-
tas absoluta & relatio ; nam illa constituit abso-
lutum haec relativum ; ergo entitas absoluta & rela-
tio inter se distinguntur ; ergo relatio non solum
est ratio distingendi relativum à correlati-
vo , sed etiam ab absoluto . Respondeat Vasquez in
dicto cap . 7 . dicens antecedens verum esse de omni
constituentia aliquid re ipsa : sicut homo sua for-
ma

ma distinguitur realiter ab equo & alijs , qui ea
non constituantur : sed eo (inquit) principio
quo res constituitur secundum rationem tan-
tum , non oportet eam distingui realiter à quo-
cunque alio , quod eo non constituitur secun-
dum rationem : sicut actio & passio , quæ ge-
nere differunt , constituantur secundum rationem
principiis genere diuersis : cum tamen
idem realiter sint in uno motu . Cum itaque con-
stitutio filii Dei per filiationem , & aliarum per-
sonarum per suas proprietates non sit constitutio
realis , sed per rationem solum : non oportet
(inquit) ut ea proprietate , quæ formaliter con-
stituitur , realiter distinguitur à quocunque alio ,
quod per illam non constituitur . Sed haec re-
sponso non euadit vim argumenti ; nam species
per suam differentiam sola ratione constituitur ,
cum tamen ea distinguitur realiter à qualibet alia
specie sub eodem genere comprehensa . Et con-
firmatur ; quoniam à tali constitutio res suam ha-
bet entitatem & unitatem . Præterea tale consti-
tutio vim habet æqualem reali constitutio ;
igitur sicut constituit in esse reali seclusa imper-
fectione compositionis : ita distingueat realiter
absque illa imperfectione rei distinctæ , & nihil
aliud obsteret .

Alio modo responderet Suarez in dicto quarto ca-
pite dicens relationem ut sic solum distingueret *Suar. ref.*
realiter à suo opposito : sed nomine oppositi in-
telligendum esse non tantum oppositum ut cor-
relativum , sed etiam oppositum ut terminum ;
ut pater (inquit) in relatione creata , quæ non
tendit per se ad correlativum ut terminum sed
ad absolutum . Nam exempli gratia relatio crea-
tura ad creatorem ex intrinseca ratione &
constitutione sua postulat distinctionem realem
à creatore ; quia illi in re ipsa opponitur ,
non tanquam correlatio quia in creatore non
respondet relatio realis opposita ; ergo tan-
quam termino qui in se quid absolutum est .
Sic igitur (inquit) filatio paternitati opponit
correlativum : processioni autem opponit
tanquam terminus formalis ad quem Spiritus sanctus
refer-

refertur; procedit enim (inquit) Spiritus sanctus A à Patre & Filio immediate & vt constitutis paternitate & filiatione: & ideo immediatè ad illos refertur tanquam ad principium suum; ergo ex vi illius oppositionis habent sufficiētem rationem distinctionis, ita vt licet per impossibile intelligeremus non resultare relationem realem spirationis actiue ad Spiritum S. sed esse inter illos relationem non mutuam: nihilominus esset inter eos realis distinctione ex vi suarum proprietatum, quatenus filiatio est quasi ratio terminandi habitudinem processionis ad Filiū. Sed hæc plura continent falsa. Primum est, relationem creatam non tendere per se ad correlatiuum vt ad terminum sed ad absolutum. De quo latè disputauimus *supra qu. 13. ar. 7.* Secundum est, filiationem terminum esse formaliter processionis. Tertium est, non idem esse terminum relativi & correlatiuum. Quartum est, Spiritum sanctum à Patre & Filio procedere vt constitutis paternitate & filiatione formaliter, & ad illos vt sic constitutos referri tanquam ad principium; procedit enim ab eis vt constitutis spiratione formaliter in ratione unius principij, qui est spirator: quamvis materialiter & præsuppositiè loquendo, procedat ab eis vt constitutis paternitate & filiatione.

Vera solut. His itaque responsibus omīs, quas etiam impugnat Rada, dico primò antecedens in materia relatiōrum fallum esse de distinctione relatiua: verum autem de distinctione separata etiam reali in relatiis creatis; sed cum in diuinis nulla possit esse realis distinctione, nisi per relationes originis oppositas relatiue, distinctione illa disparata, quæ est inter relationes diuinæ non oppositas, non est realis sed rationis tantum, vt patet de relationibus paternitatibꝫ & spiratio- nis in patre. Et codem modo respondet ad confirmationem. Secundò respondetur ex D. Thom. in dicto 4. quodlibet assumptum illud verum esse de distinctione secundum affirmationem & negationem, quæ est per habere & non habere eandem formam: quæ realis distinctionis fundamen- tum non habet in diuinis seclusa opposi- tione, sed in creatis tantum: in quibus tamen supponit realem distinctionem per formas positiuas. Vnde ad probationem antecedentis dico omne ens esse unum, id est in se indistinctum & ab omni alio distinctum realiter aut formaliter iuxta modum suæ naturæ; entis autem relatiui natura est ad aliud esse: & ideo per constitutum in esse relatiuo, non nisi à correlatiuo realiter distinguuntur per se & formaliter loquendo: quod si à non correlatiis etiam realiter distinguit, hoc accidit constitutuo relatiui vt sic; quia id non efficit secundum rationem relatiuam formaliter, sed secundum communia sibi & absolutis. Quare cum in diuinis nulla possit esse realis distinctione nisi relatiua formaliter: consequens est, omnem aliam distinctionem inter diuinas relatiōnes & personas solius rationis in re fundamen- tum habentis opus esse. Et per hæc soluuntur ea, quæ nobis obiectant Valsq. c. 5. & 7. & Suarez in dicto cap. 4.

Impugn. *Vd.* Sed hanc nostri Cai. respons. sic impugnat Val. Vel Caet. vult negare omnem omnino distinctionem realem inter filium vt filius est, & Spiritum sanctum atque adeò etiam distinctionem realem ratione originis; vel solum vult negare distinctionem realem relatiuam. Si primum, est contra fidem, ex qua constat filium & Spiritum S. vt personæ sunt realiter distinguui. Hinc enim

sequitur filium realiter distinguui per filiationem, qua dum taxat constituitur in esse personæ distinctæ à Spiritu S. Si secundum, non fatisfacit argumento Scotti, cui satis fuit assumere, quod filius per filiationem distinguatur realiter quomodoconque à Spiritu S. *Secundo:* Quando Cai. concludit filium per filiationem non distinguui à Spiritu S. quia vt sic non opponitur illi relatiue: vel loquitur de oppositione relatiua ratione relationis tantum: quo pœto opponuntur & distinguuntur duo correlatiua; & isto modo verum est filium per filiationem non opponi Spiritui S. sed tamen hinc non sequitur, quod filius per filiationem non distinguatur à Spiritu S. quia restat alijs distinctionis modus, quo per filiationem filius possit opponi relatiuè Spiritui S. & ab eo distinguui, videlicet ratione originis: quæ quidem origo relatio quædam est; quem modum distinctionis docuit Cai. *supra q. 30. a. 2.* cuius doctrinæ non videtur sufficere memor in hoc articulo. Si verò nomine oppositionis relatiua intelligit omnem oppositionem relatiuam, etiam ratione originis, falsum est quod assumit, filium per filiationem non opponi relatiuè Spiritui S. & pugnat cum eo quod ipsemet docuit in dicto loco.

Respondet ad primum, neutrum intendi à Cai. iectano præcisè, sed tertium, nimirum nullam filiatione formaliter & præcisè fieri distinctionem realem inter filium vt filius est, & Spiritum S. Nam distinctione realis ac proinde oppositio relatiua originis quam habet filiatio sive filius ad Spiritum S. ex actiua spiratione est filiationi coniuncta in persona filii: qua spiratione per intellectum præcisa nulla remanet oppositio, & consequenter neque distinctione. Nec verum est filium filiatione constituti in esse personæ distinctione à Spiritu S. Nam filiatione quidem in esse persone constituitur spiratione verò constituitur in esse distinctione à Spiritu S. vt ante diximus. Et per hæc solutur etiam secundum eiusdem expiatoris argumentum. Nam filiatione non conuenit ordo originis ad processionem, nisi ratione coniuncte spirationis. Et hoc est quod docuit Cai. in q. 30. a. 2. Ex quo patet solutionem Val. ad argumentum Scotti nihil afterre de proprio, nisi hanc propositionem dupliciter fallam, videlicet filius distinguuntur realiter à Spiritu S. per filiationem formaliter, quatenus per illam est ea persona, à qua Spiritus S. procedit. Nam primò falsum est filium realiter distinguui à Spiritu S. filiatione formaliter. Secundò falsum est filium filiatione esse eam personam, à qua Spiritus S. procedit formaliter loquendo. Si quidem spiratione filius constituitur, non quidem in esse personæ simpliciter, sed cum addito scilicet à qua Spiritus sanctus procedit. Nam spiratione in hoc constituitur filius vt sit persona spirans sive spirator.

Contra respons. autem D. Th. ex quarto quolibet argumentatur Rada. Si homo non distinguuntur à lapide per rationalitatem, sequitur quod homo vt constitutus in sua specie specialissima per rationalitatem non sit alterius speciei specie- lissime à lapide & plantis in suis naturis specificis consideratis. Consequens est omnino falsum, vt de se patet; ergo &c. Probatur sequela maioris, quia per te nō distinguuntur homo à lapide per rationalitatem; ergo per eam non est ab eo specie distinctus: aut si est distinctus specie; ergo per rationalitatem distinguuntur homo nō solum à spe- ciebus animalium, cum quibus maximè conuenit: sed etiam à lapide & plantis, cum qui- bus

Solut.

bus minus conuenit: quod tamen prius negabas. *Reff.* differentias essentialis non aliter diuersas species realiter ab inuicem distinctas constitue-re, quam diuidendo per se cōmune genus; igitur differentia vnius generis diuisua, puta rationale, per quod diuiditur animal, non constituit hominem specie distinctum, nisi à boue, leone & ceteris animalis speciebus per differentias idem animal per se cōdiuidentes constitutis: si de actu distingue-re conueniente differentiae ex propria & eius præcisa ratione formalis loquendum sit. Et quamvis à lapide distinguat homo per rationale: non est tamen hæc distinctione ex propria & præcisa ratione formalis rationis, sed quatenus differentiam superioris generis continet B diuisuam scilicet animatum: qua non tantum homo, sed etiam vniuersa viuentia rationis expertia à quolibet anima vitâ earente corpore distinguuntur. Propter quam causam D. S. in quolib. & alibi docet distinctionem positivam & absolutam eorum, quæ sub uno genere continentur, non esse nisi à speciebus sub eodem genere contentis: à ceteris autem distingui distinctione negativa, quæ est per habere & non habere. *Ad argumentum igitur dico* maiorem dupliciter intelligi posse. Vno modo de rationalitate quoad propria & præcisæ sumpta: & sic admissa eius sequela nego falsitatem consequentis. Alio modo quatenus includit differentiam superioris generis diuisuam, puta animatum: & sic nego sequelam. Ad cuius probationem dico nihil aliud probare, nisi per rationalitatem ut includit superioris generis differentiam distingui specie hominem à lapide: sicut etiam per rationalitatem distinguitur à Deo, prout in rationalitate clauditur modus distinctius entis creati sive finiti ab increato & infinito.

CONTRA tertiam concil. militat 4. argumen-tum apud Molinam cum sua confirmatione. Vide solutiones apud eundem.

Obi. cont.
4. concl.

CONTRA quartam & quintam concl. argum. Rada. Primo. Quocunque formaliter aliquid constituitur in esse, eodem distinguitur distinctione conueniente illi esse, à quoquaque simili-mentitatem non habente: sed filius constituitur in esse personali filiatione; ergo filiatione distinguitur personaliter ab omni alia persona ab ipso; ergo per filiationem distinguitur personaliter à Spiritu sancto, qui est alia persona ab ipso; ergo per impossibile circumscribo à filio quoquaque alio, & maximè si est posterius filiatione, remanebit filius filiatione distinctus personaliter à quoquaque alia persona; ergo seclusa spiratione à filio, quæ est posterior filiatione, remanebit filius personaliter distinctus à Spiritu S. & per consequens realiter. Omnes consequentiae sunt evidentes. Probo maiorem: quia eodem est ens & unum, vnitate conueniente tali vnitati: si aut est unum est in se indistinctum & ab omnibus alijs distinctum. Minor pater: quia proprietas personalis filii, non est spiratio sed filiatio. *Reff.* maiorem in absolutis esse veram modo superius explicato; falsam autem in relatu formaliter & per se loquendo, ut ante diximus: sicut etiam falsum est, omne distinguens personaliter constitutere personam.

Replica
Rada.

Reffensio.

Sed hoc probat Rada: quia quod distinguitur ab alio in quantum tale, distinguitur per aliquid, q. est de ratione eius in quantum tale, cōstituens illud in esse tali. *Reff.* minorē subsumenda, quam subiectet Rada, videlicet, sed filius in quantum est talis perso-na, vel in quantum est filius distinguitur à Spiritu S. duplē sēnū habere. Nam dictio illa speci-

A facitua in quantum potest specificare vel rem distinctam, vel rationem distinguendi: Si rem distinctam specificet, vera est minor, sed falsa est maior. Si rationem distinguendi, adhuc dupliciter intelligi potest. *Vno modo*, ut ratio distinguendi sit ipsa personalitas, puta filiatio secundum propriam rationem formalem: & sic falsa est minor. *Alio modo*, ut ratio distinguendi sit quid clausum in ratione personæ secundum integrum eius conceptum complectentem omnes eius proprietates & notiones, & sic vera est minor sed falsa est maior. Nam in ratione personæ filij sic perfectè concepti clauditur spiratio, ut eius proprietas sive notio, quæ non est filij constitutiva ut filius est, sed ut spirator est, eadem tamen per se & substantialiter cum persona filij. Ex hac responsione magis eluet veritas responsionis Cai. ad simile argumentum dicentis duplex esset persona distinctuum: vnum faciens formaliter personam & eius distinctionem: aliud quod formaliter efficit distinctionem &c, prout supra declarauimus. Quam doctrinam sequitur & explicat Ferrar. in 4. cont. gent. c. 24. ad 4. Scotti. Nec est inconveniens in materia SS. Trinitatis sive diuinorum personarum duplex in aliqua vel aliquibus personis esse personaliter distinguens, immò necessarium: quia prima distinctione diuinorum personarum attenditur secundum hæc duo, à quo aliis & qui ab alio: quorum alterum scil. qui ab alio subdistinguendum est per differentias per se, qui scilicet sunt eiusdem rationis, ut scilicet eorum, qui sunt ab alio, vnu s eorum ab eorum altero sit, ut ait S. D. de potent. q. 10. a. 5. Sicut igitur nomine paternitatis & generationis significatur ordo naturæ, quo pater est principium filij: & nomine filij ac generationis passiuæ denotatur ordo naturæ, quo filius est à patre: ita nomine spirationis actiuæ significatur ordo naturæ, quo Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus S. nomine verò spirationis passiuæ aut processio-nis importatur ordo naturæ, quo Spiritus S. est à Patre & Filio. Quo sit ut omnino necesse sit duplex in patre distinctuum constituere: vnum quo Pater distinguitur à Filio: & aliud quo distinguitur à Spiritu S. cum non sit idem ordo naturæ sive originis inter patrem & filium, & inter patrem & Spiritum. Et eadem ratione duo distinctia necesse est in filio collocare ob duplicitate ordinem naturæ vel originis, ad patrem scilicet à quo per generationem procedit; & ad Spiritum S. per spirationem ab eo procedentem. Et per hæc patet solutio ad alia quādam eiusdem authoris argumenta contra Banneij responsio-nem dicentis filium distingui à Spiritu S. per suarum proprietatum collectionem, ex quibus una est spiratio: sicut collectio proprietatum, que est in hoc individuo, distinguit individuum hoc ab alio.

ECONTRA quintam conclusionem argumen-tum. Rada cum Scotto. Primo. Generatio & spiratio in 5. concil. diuinis sunt productiones inter se distinctæ secundum proprias rationes formales, etiam secluso quod spiratio sit à filio; ergo circumscribo quod spiratio sit à filio, statuit distinctione personalis filii & Spiritus S. qui sunt termini istarum productionum. Antecedens probatur; quia à quibus dimanant utpote intellectus & voluntas, sunt distincta inter se: tum etiam quia ratio formalis vnius est non eadem formaliter alteri; tandem quia spiratio actiuæ non mutat suam rationem formalē per hoc, quod sit ab uno vel à duabus suppositis; quia cum actio non specificetur a supposito sed à termino, non distinguitur specie per

penes aliud & aliud suppositum. Probatur consequentia: quia aliter eadem persona esset terminus utriusque productionis, quod impossibile esse sic ostendo. Eadem persona non potest accipere esse duabus productionibus totalibus; ergo eadem persona non potest esse terminus generationis diuinae & spirationis. Patet conseq. quia utraque est totalis productio. Antec. probatur; quia idem bis non potest simpliciter producnam tunc per neutrum recipere esse necessario: quia qualibet seclusa, habetur per alteram esse; ergo per nullam necessariò. *Resp.* antecedens verum esse de distinctione formali, non autem de distinctione reali: atque ita consequentia currit de distinctione filij, & Spiritus S. formalis non autem reali. Ad probationes antecedentis dico eas probare distinctionem tantum formalē processum, non autem realē, qua est per solum ordinem originis. Ad probationē cōsequentię: quia eadem persona non potest accipere esse duabus productionibus totalibus &c. dico falsum supponi, videlicet fore tunc duas processiones non tantum formaliter, sed etiam realiter. Nam si de sola formalis dualitate sit sermo, negatur assumptum. Ad cuius probationem, quod scilicet idem non potest bis simpliciter produci, dico falsum supponi, videlicet data illa hypothesi, idem bis produci. Nam tunc solum proprię & simpliciter diceretur idem bis produci, quando duabus productionibus realiter distinctionis procederetur; non autem si una tantum secundum rem productione duas habente rationes formales, puta generationis & spirationis producatur: sed tamen modo nostro intelligendi, quo personam prius conciperemus esse terminum generationis, deinde etiam spirationis, intelligeretur eadem persona quodammodo bis produci, primò simpliciter per generationem: deinde secundum quid per spirationem, ut hic admittit Cai. Sed hac dualitas & ordo productionis non esset in re, sed in ratione tantum.

*Solut.**Solut.**Replica Rada.**Solut.*

Secundo. Data illa hypothesi: Pater per voluntatem producit aliquid, & non absolutum, quia in diuinis absolutum est improductibile: non relationem; quia relatio non productur, sed persona: ergo producit personam Spiritus S. & non filij: quia præsupponitur genita. *Resp.* facta illa suppositione, non forte distinctionem nisi formaliter inter duas productiones, tñne processiones: & consequenter etiam inter producta siue procedentia. *Sed hanc resp. sic arguit Rada. Primò.* Inintelligibile omnino videtur, quod producit: et relatio per se subsistens, & quod non esset persona distincta à verbo: cum per nouam productionem tanquam eius terminus intrinsecus procederet; et si est noua relatio subsistens; ergo noua persona: quia relatio subsistens in diuiniis est persona. *Secondo.* Ad productionē amoris per se subsistēt sufficit principium quo perfectum in supposito conueniente actioni: sed haec omnia essent in patre data hypothesi: ergo pater produceret amorem infinitum per se subsistentem in natura diuina, qui vere esset persona Spiritus S. sicut & modo. *Et confirmatur,* quia cum de ratione intrinseca personae Spiritus S. non sit procedere à verbo, sequitur quod si ab eo non procederet, ad huc esset persona ab eo distincta. *Resp. ad primū,* tunc non fore nouam id est realiter distinctam productionem, nec nouam relationem subsistentem, vt supponit argumentum: sed eadem esset realiter productio & persona cum generatione & persona filij. *Ad secundum*

Naz. m. i. part. D. Th. tom. 2.

A dico Patrem tunc producturum amorem infinitum per se subsistentem, qui esset persona Spiritus S. qui tamen realiter non distingueretur à filio. *Ad confirmationem* dico de ratione amoris esse in primo modo dicendi per se, ut procedat à verbo.

Contra eandem concl. sunt multa argumenta, quæ proponunt & solvunt Capr. in i. diff. ii. Ferrar. in dicto cap. 24. Cai. Iauel. & alij expounderunt super hoc articulo, ad quos lectorum remittimus; sed post ea, quæ diximus, nulla supererit difficultas.

CONTRA sextam concl. argu. Val. Quia nihil obstat, quo minus quantum est ex vi luminis naturalis, & quæ tunc potuisse intelligi aliter pertinet. *Obi. com. 5. consl.*

Resp. obstat ea maxima absurdum. *Solut.**quæ deduximus in probatione conclusionis.*

CONTRA vltimam concl. argu. Val. Impossibile est ut aliquid in diuinis distinguatur ab alio, nisi immediatè etiam opponatur illi vel ratione originis, vel ratione relationis: sed si Spiritus sanctus procederet à solo filio, pater nullo modo istorum opposeretur Spiritui S. ergo non esset possibile ut distingueretur ab illo. Major probatur ex eo, quod iam non est alius distinctionis modus, & quod ad intra non est in diuiniis, non potest esse. *Resp.* falsum esse minorem. *Solut.* Nam opponeretur tunc pater ratione originis mediate Spiritui S. sed tamen, ut diximus non essent diuine personæ consubstantiales.

Sed contra hanc respons. insurget Rada. Replica

In casu posito pater primò & per se esset personaliter distinctus à Spiritu S. per solum paternitatem omni alio secluso: quia per illam solum constitueretur in esse personali: ergo seclusa etiam huiusmodi oppositione esset à Spiritu S. distinctus personaliter. *Secondo.* Illa mediata oppositio de per accidentis se habet ad distinguendum Patrem a Spiritu S. ergo aliquid aliud esset assignandum tñquam huiusmodi distinctionis per se causam. Conseq. tenet: quia omne per accidentis debet reduci ad id quod est per se. Antec. probatur: quia tunc pater respectu productionis Spiritus S. de per accidentis se haberet, sicut in huminis aius respectu nepotis: si quidem ipso auo non existet, nihilominus produceretur. *Denig.* Distinctio personalis debet tribui cōstitutio personali; ergo solum paternitati & non illi mediae & oppositioni tribuenda esset distinctio realis patris à Spiritu S. *Resp. ad primum* falsum esse antec. *Solut.* Ad probationem, quia per illam solum constitueretur in esse personali, negatur consequentia ob supra dictam causam, cum ageretur de distinctione filij à spiritu sancto. *Ad secundum* negatur antec. Ad eius probationem negatur assumptum: nam esset tunc essentialis quadam connexio, tam in essendo quam in operando inter patrem & filium: praesertim si ponerentur tres personæ consubstantiales, ut modo sunt: quamvis ea facta suppositione, non essent vere consubstantiales. *Ad 3.* negatur antec. ob rationem s̄p̄ius assignatam.

SECUNDA CONTROVERSTIA.

De efficiacia secundaria rationis D. Thomæ.

IOANNES Rada contr. 15. a. 7. satis audacter sententie affirmat rationem hanc secundam D. Th. non Expositorum: concludere propositum Cai. Sylu. Ripa super hoc art. & Ferrar. 4. cont. gent. cap. 24. existimat eam esse probabilem. Iauellus opinatur eam esse ne-

cessaria, supposito in Deo verbo notionaliter dico. In quam sententiam videtur inclinare Molina *diss.* T orres ait rationem hanc esse per pulchram & maximè annotandam.

*Resolutio.
Verbo dial-
no ex pro-
pria ratione
formali con-
venire per
se in primo
modo esse
principium
amoris ut
quod per ac-
tum velun-
tatis.*

A verbum per se & intrinsecè conuenit esse principium amoris ut quod per suu voluntatis actum; quamuis id accidat verbo ut verbum est , & etiam ipsi diuino verbo ut verbum est . i. secundum communem & praecisam rationem verbi . Cuius distinctionis neglectus Radam predictum in errorem induxit . Scopum igitur veritatis , videatur , à longè saltem aspexisse Iauelil . dicens , disposita fide verbi notionalis in Deo , necessarium esse amorem à verbo procedere . Predicta confirmat discursus Cai . quem alij sequuntur interpres , quo secundum illam D . Th . rationem probabilem esse demonstrat .

B Secundo observandum est, propositionem illam
D. Thom. Necesse est autem, quod amor a verbo pro-
cedat, intelligandam esse vniuersaliter de verbis
& amore: huc sunt accidentia hinc subsistant,
sunt sint essentialia, sunt notionalia hinc persona-
lia.

Tertiū considerandum est, propositionem illam S. D. *Non enim aliq[ui]d amamus, nisi secundūm quod conceptione mentis apprehendimus*, secundūm Caetanum intelligendā esse de apprehensione naturali. At Sylvest. cam extendit etiam ad intellectionem fūternaturalem diuinę visionis, in qua tenet formari verbum. Sed melius loquitur lauel. dicens, quod licet in intellectione supernaturali visionis beatissima non producatur verbum, illam tamen (ratione scilicet essentiae diuinae per se obiectiū præsentis) equipollere verbo: & ideo amorem beati ex tali aequipollenti verbo procedere.

Deniq; aduertendum est, hic S. D. supponere cōmūnia alibi stabilita, videlicet bonum cognitum esse motiuum voluntatis, & esse principiū productiū amoris ex 3. de anim. & 12. met. ap. vt hic notat Caier. & Iauel. & Ferrar. in d.c. 24. Ex diētis sequuntur duas conclusiones.

PRIMA CONCLVS. Discursus D. Tho. legitimus „
est.

SECUNDA CONCL. *Supposita fide verbi personalis in Deo ratio D.Th. necessaria concludit.*

CONTRA primam concl. sunt arg. quæ produc-²²
cunt & soluunt Caet. Ferrar. & Iauei, ad quos le- ob. t. et c.
Etorem remittimus. ^{concl.}

Contra eandem conclusionem argumentatur Rada. Primo. Notitia rei amata necessariò præsupponitur amori, hoc ideo præcise: quia per huiusmodi notitiam fit presens obiectum voluntati: sed dicitur essentia de cuius amore procedit Spiritus S. non fit præsens voluntati per verbum, sed per cognitionem essentiale; ergo per hoc, quod notitia rei amata, vel amando præsupponitur amori eius, non rectè coniungitur, quod Spiritus S. procedat à verbo. Probatur minor. Primo quia aliter Pater intelligeret per verbum. Secundò, quia, si per impossibile Deus inteligeret, & non produceret verbum, adhuc per illam intellectionem cognosceret essentiam suam, quæ in ratione obiectu cogniti amabilis fieret per eandem cognitionem sufficiēter præsens voluntati; ergo verbum non requiritur ad hoc per se.

Respondeatur propositionem illam: *Necesse est, ut solus amor procedat a verbo*: non probari per hoc præcisè, quod notitia rei amata præsupponitur voluntati, ut per eam fiat præsens obiectum; sed per hoc, quod nihil amamus, nisi quod conceptione mentis apprehendimus. *Quod si dicat Rada se loqui etiam de notitia prius eit rei conceptio*, dico falsam esse matorem argumenti Radae; quia conceptio suu verbum principium est amoris, non ea sola ratione præcisè, quod per illud fiat

Quæstio XXXVI.

objecum præsens, sed etiam, quia verbum in cō-A
muni loquendo, ex propria ratione forma que-
dam est, ut terminus intellectus intrinsecus,
& propria ac consummata intellectus in actu
perfectio, quatenus motius est voluntatis. Om-
ne enim agens agit per propriam formam, qua-
tenus est eius actus & perfectio; igitur verbum
non eo tantum, quod per ipsum fiat objecum
præsens voluntati, sed propter causam etiam o-
mnibus agentibus communem est necessarium,
propter actualitatem scilicet & perfectionem ad
operandum necessariam. Et quamvis in di-
uinis verbum non sit actus aut perfectio intel-
lectus: ad perfectionem tamen pertinet in-
tellectionis & intellectus; sicut quælibet diuina
persona in perfectione clauditur diuini esse. Nā
sicut persona vt sic id perfectissimum significat,
quod est in natura: ita verbum diuinum subsistens
id perfectissimum significat, quod est in intelle-
ctu. Et quemadmodum nulla est operatio diuina
naturæ, quam non producant diuina perso-
nae: ita nulla est operatio sive motio intelle-
ctus respectu voluntatis, quam non efficiat ver-
bum. Ratio vero est; quoniam agens & eius po-
tentia tota sua perfectione producit in quolibet
actionis genere proportionaliter. Verbum itaq;
principium est amoris; vel quia facit objecum
præsens & forma quædam est intellectus in actu, vt
in nobis: vel quoniam intrinsecè clauditur in ip-
sa perfectione intellectus in actu vt persona sub-
sistens & continens totam rationem diuinæ bo-
nitatis, quæ est objecum voluntatis. Et ad hac
reducenda sunt, quæ supra diximus q. 27. a. 3. dub.
1. vbi magis sententiam Caiet. quam nostram ex-
pressimus.

Cibi 2.

50.

*Obl. th. 2.
monc.*

Solte.

Secundū Admissō (inquit Rada) quod verbum
per se requiratur ad præsentiam obiecti: non in-
de insertur, quod Spiritus S. procedat à verbo sicut
ut ab habente voluntate; ergo non recte procedit
ratio D. Th. Antecedens probatur; quia voluntas
in verbo ad id munus impertinenter se habet;
quia amor vt sic, dato quod per se requiratur ver-
bum, solum presupponit illud vt verbum, de-
cuius ratione non est voluntas: vt patet in verbo
creato, in quo non est voluntas, cui tamen ratio
verbi omnino competit; ergo ex eo, quod amor
per se presupponat verbum, à quo vt verbum
procedat, non coniunctur quod procedat à ver-
bo per voluntatem, vt modo volumus & vt
Concilia desimunt. *Resp.* primò, nos ex eo prin-
cipio non deducere processionem Spiritus S. à ver-
bo. Secundò ad probationem antecedentis nega-
tur assumptum. Ad cuius probationem iam dic-
tum est voluntatem vt amoris principium esse
de ratione verbi perfectissimi & subsistentis;
quamvis accidat verbo, vt verbum est id est ver-
bo secundum communem rationem verbi.

E

CONTRA secundam conclusum argumen- Caiet.
tum. Dicere quispiam posset Patrem producere amo-
rem sui notionalem, cognoscendo se essentiali-
ter ergo ratio D. Th. non est accipienda vt nec-
essaria, sed vt probabilis. *Resp.* falsum esse antece-
dens ob rationem superius assignatam in *resp.* ad 1.
arg. Rad.

DUBITATIO de tertia ratione D. Thom. Caiet.
proponit quorundam argumenta contra ter-
tiam rationem D. Thom. & primò contra illam
propositionem. Ab uno nunquam procedunt
plura absque ordine inter se, nisi in materialiter
tantum differentibus. Secundò aduersus duo di-
cta, quæ videntur ad iniucem contradicentia;
quibus optimè responderet Cai. Sed primum ar-
gumentum melius soluitur à Iauello & Ferrar. in

Articulus Tertius.

207

*d. 24. ex doctrina D. Thom. de potentia, quæst. 10.
a. 3.*

Annotationes circa responsiones ad argumenta 4
D. Thomæ.

IN responsione ad primum argumentum aduertere
Canonem illum D. Thomæ regulariter in sa-
cra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Pa-
tre dicitur, oportet de filio intelligi, etiam si di-
ctio exclusiva addatur: nisi solum in illis, in quibus
Pater & filius secundum oppositas relatio-
nes distinguuntur: intelligendum esse secundum
sensum minus proprium loquutionis, quatenus
scilicet dictio exclusiva excludit aliud neutrali-
ter, & non alium masculinæ, vt declarat S. D. su-
pra q. 31. a. 4. sic enim p̄ exponantur dicta scri-
pturarum, vt ibidem docuit diuinæ voluntatis
interpres.

Circum resp. ad 2. vbi S. D. agit de definitione seu
expressione processionis Spiritus S. à Filio facta
authoritate Romani Pontificis, lege si placet ea,
qua scribunt Mol. disp. 1. Valen. p̄nico 2. Vasquez
disp. 146. cap. 3. & 4. & Suarez lib. 10. de Trinitate,
c. 1.

Desententia Damasceni, quam examinat D.
Th. in *respons. ad 3.* adverte secundam responsio-
nem ex aliorum sententia non reiecti, sed vt pro-
babilem admitti: quæ etiam apertius exprimitur
in i. dist. 11. a. 1. quam declarationem sequuntur &
C explicavit Molina disp. 2. Vasquez in d. dist. c. 7.
& Suarez in allegato cap. 1. quamvis (nescio quo
spiritu) profiteatur Vasquez, se exponere verba
Damasceni contra mentem D. Th.

Postremo circum resp. ad 7. argumentum duo sunt
annotanda. Primum est sensus illius propositionis Aristot. *In perpetua non differt esse & posse:*
quem exprimit Sylu. Secundum est interpreta-
tio verborum & mentis Anselmi, cuius alia plura
dicta producit Rada pro sua sententiæ confirma-
tione: quibus tamen facile potest accommodari
duplex A. nostri D. interpretatio, ea scilicet
quam adhibet hic ad 7. & illa quam ex quest. de po-
tentia supra retulimus: cui maximè fauet Vas-
quez in 7. c. dist. 148. immemor eorum, quæ dixe-
rat in 4. cap. Sententias reliquorum Patrum tam
Latinorum quam Græcorum referunt cumulatè
recentiores super hoc articulo, & Suarez vbi su-
pra.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre per Fi-
lium.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Spi-
ritus sanctus non procedat à Patre per filium. ¹⁹⁶
Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non proce-
dit ab eo immediate. Si igitur Spiritus S. procedit à pa-
tre per filium, non procedit à patre immediate. Quod vi-
detur inconveniens.

2 Præterea. Si Spiritus S. procedat à Patre per fi-
lium, non procedit à filio, nisi propter patrem. Sed pro-
pter quod vñunquodque & illud magis. Ergo magis
procedit à Patre quam à filio.

3 Præterea. Filius habet esse per generationem, si-
gitur Spiritus sanctus est à patre per filium, sequitur
quod prius generetur filius, & postea procedat Spiritus
S. & sic processio Spiritus S. non est eterna, quod est ho-
reticum.

4 Præterea. Cum aliquis dicitur per aliquem ope-
rari, potest ē conuerso dici. Sicut enim dicimus, quod

S. 2

Rex